

TERRORİZM VƏ TERRORİZMİN NÖVLƏRİ

İSRAİL ƏMİRLİ

Bakı Dövlət Universiteti

E-mail: amirovisrail04@gmail.com

Giriş

Terrorizm insanlıq arasında qədim dövrlərdən mövcuddur. Demək olar ki, terror fəaliyyətləri sui qəsdin bir növüdür. Terrorçu terror fəaliyyətini hər hansı bir qrupa və bir nəfərə qarşı törədə bilər. Ancaq bir xalqa qarşı da terror fəaliyyəti həyata keçirən təşkilatlar mövcuddur. Terrorçu əsasən müəyyən radikal qruplar tərəfindən hazırlanan, bəzən hansısa ideoliya ilə aldadılan (buraya canlı bombalar şəklində özlərini partladan şəxslərin terror hadisələrini aid etmək olar) müəyyən fərdlər tərəfindən həyata keçirilir. Bəzən bu terror hadisələrində dövlətlər də iştirakçı olur. Demək olar ki, terrorun vətəni yoxdur. Terrorun qarşısını almaq isə əsasən mümkünsüzdür.

İlk vaxtlar terrora məruz qalan insanlar əsasən qullar hesab olunurdu. Lakin zamanla dövlət başçılarına, saray məmurlarına, adi insanlara qarşı da terror fəaliyyətləri həyata keçirilməyə başlandı. Bu barədə tarix elmində çoxlu faktlar vardır. Feodalizm dövründə isə mövcud olan bir sıra təriqətlərin “Həşşəşilərin”, “Xaricilərin” “İsmaililərin”, Avropada “Varfolomeyçilərin”, Amerikada “Kuklusklanların” terror fəaliyyətləri barədə tarixi mənbələr mövcuddur. Terrorçular digər insanlara gizli şəkildə sui-qəsd edirdilər.

Terror sözü latın mənşəli olub qorxu, dəhşət mənalərini ifadə edir. Terrorizm ifadəsi müasir mənasına XVIII əsrdə böyük fransız inqilabı dövründə çatmışdır. İnternet saytında məlumat verilir ki, ilk dəfə Dictionnaire de l'Academie Française'nin 1789-cu ildə yayımlanan dərgidə bu barədə bəhs edilmişdir(1).

Terrorizm haqqında belə deyilir. Terrorizm kəlməsi latınca “tersere” felindən yaranmışdır. Daha sonra “terrere” halına gəlmişdir. Fransızca ilk istifadə olunduğu tarix 1160-cı il hesab olunmaqdadır. Daha sonra ingilis dilində terror halına düşmüşdür.

Məqalədə məlumat verilir ki, terrorizm müasir dövrün ən təhlükəli, çətin proqnozlaşdırılan və getdikcə daha müxtəlif formalar əldə edən, daha hədələyici miqyaslar alan təzahürlərdən biridir. Terror aktları insan tələfatı ilə nəticələnir, böyük insan kütlələrinə güclü psixoloji təzyiq göstərir, yenidən

bərpası bəzən mümkün olmayan maddi və mənəvi dəyərləri məhv edir, dövlətlər arasında nifaq salır, müharibələrə, sosial və milli qruplar arasında inamsızlığın və nifrətin yaranmasına səbəb olur. (2)

XX əsrin I yarısından başlayaraq dünya ölkələrində terror təşkilatları yaranmağa başlayır. Buraya “İrqu”, “Haqana”, “Asala”, “PKK” kimi terror təşkilatlarını aid etmək olar.

Ancaq terrorun dünyəviləşməsi və bütün bəşəriyyəti əhatə etməsi dövrü, XX əsrin 90-cı illərindən başlayaraq genişlənməyə başladı. Əksər ölkələrdə yeni terror təşkilatları fəallaşmağa başladı. Terror təşkilatları Asiya və Afrika ölkələrində xüsusilə fəallaşdı. Demək olar ki, terror təşkilatlarının yarandığı və mövcud olduğu ölkələr də məhz Asiya və Afrika ölkələridir. Demək olar ki, heç bir Avropa ölkəsində terror təşkilatı yoxdur.

Bu terror növlərini istiqamətinə və mahiyyətinə görə bir neçə qrupa ayırmaq olar.

Dövlət qurmaq adıyla həyata keçirilən terrorizm formasına PKK və İŞİD təşkilatlarının fəaliyyətlərində rast gəlmək olar. Bu terror təşkilatından PKK silahsız insanlara qarşı terror fəaliyyətləri yerinə yetirməkdədir. Bunun nəticəsində PKK terrorunun qurbanına hər yaşdan olan insanlara rast gəlmək olar. İŞİD terror təşkilatının da məqsədlərinə eyni şərtlər daxildir. Bu təşkilat tarixdə mövcud olmuş Ərəb xilafətini dirçəltmək istəyir və bu məqsədlə terror fəaliyyətləri həyata keçirir. İraqda və Suriyada həyata keçirilən terror fəaliyyətlərinin də məqsədinə eyni amillər daxildir. Ancaq onların bu fəaliyyəti bəzi dövlətlər tərəfindən gizli olaraq dəstəklənir.

Millətçiliklə bağlı terrorizm

Millətçiliklə bağlı terrorizm forması özünün ifrat radikallığı ilə seçilir. Millətçiliklə əlaqədar həyata keçirilən terror aktlarına Hitler Almaniyasının yəhudilərə qarşı, Daşnaksütyun partiyası və nasist Ermənistanının türk xalqlarına qarşı həyata keçirdiyi terror aktlarını və Myanmarda müsəlmanlara qarşı baş verən dövlət terroru və digər terrorizm aktlarını aid etmək olar. Bu terror faktı soyqırımın bir növüdür və hər yaşdan olan insanlara qarşı yönəlmişdir.

Bu terror fəaliyyətinin məqsədlərinə günahsız insanların qətlə yetirilməsi daxildir.

Dini terrorizm

Dini ad altında həyata keçirilən terror növünə isə Əl-Qaidə, Vəhəbilik və xristian gəncləri tərəfindən həyata keçirilən terror aktlarını nümunə göstərmək olar. Bu terror təşkilatlarının və bu fikirdə olan insanların düşüncələrində din amili ön sırada dayanır. Cihad adıyla həyata keçirilən terrorizm fəaliyyətləri və Avropadakı bəzi xristian gənclərin düşüncələri məhz buradan qaynaqlanır. Avropada islamafobiyanın davam etməsindən irəli gələn bu fəaliyyətlər nəticəsində terror fəaliyyətləri davam etməkdədir.

İrqi terrorizm

İrqi terrorizm də bu fəaliyyətlər içərisində xüsusi önəm daşıyır. Bu terror fəaliyyətlərinə soyqırım amili daxildir. Belə ki, ABŞ-da hindulara qarşı həyata keçirilən XVIII-XIX əsrlərdəki soyqırım faktlarına məhz hindu Amerika irqinin yox edilməsi kimi amillər daxildir.

Dövlət terroru

Terror növlərindən birinə isə dövlət terroru daxildir. Bolşeviklər SSRİ dövlətini qurduqdan sonra Azərbaycan Xalq Cumhuriyyət nümayəndələrinə qarşı da terror fəaliyyətləri həyata keçirmişlər. SSRİ-də və Monqolustanda, Stalin və Çaybolsanın həyata keçirdiyi terror fəaliyyətləri, Çində "Tzafanlar və Xunveybinlər, və digər ölkələrdə terror aktları və s daxildir. Bu terror fəaliyyətləri dövlətin müəyyən güc strukturları tərəfindən gizli şəkildə həyata keçirilir. Ona görə belə dövlətləri terror ölkəsi adlandırmaq daha düzgün olar. Məqalədə deyilir ki, hökumət terroru olaraq ortaya çıxan dövlət terrorizmi, ən köhnə və ən təhlükəli terrorizm şəkildir. Dövlət terroru bir dövlətin öz vətəndaşlarına qarşı həyata keçirdiyi şiddət növüdür. (3)

Kriminal terrorizm

Məişət terroru bu terror növünə kriminal terror demək olar ki, bu terror növü də məişət zəminində baş verən faktlar daxildir.

Terrorizm bu gün də davam etməkdədir. Günahsız insanların bu cür fəaliyyətlərə məruz qalması təəssüflər olsun ki, dövlət orqanları tərəfindən qarşısı alına bilmir. Çünki gizli şəkildə həyata keçirilir və hətta bəzi dövlətlərin xüsusi xidmət orqanları burada

iştirakçı qismində fəaliyyət göstərir. Ona görə belə demək mümkündür ki, terrorun qarşısı alınmazdır.

Müharibə terrorizmi

Terror növlərindən biri də müharibə terrorudur. Bu terror əsasən düşmən tərəflərin fəaliyyəti nəticəsində həyata keçirilir. Bunlara bəzən diversant qrupların mülki əhaliyə qarşı fəaliyyətləri, mülki əhalinin yaşadığı ərazilərin raket hücumlarına məruz qoyulması, mina terroru və s bu kimi amillər daxildir. Misal üçün Ermənistan və Azərbaycan arasında razılaşma bəyanatı imzalandıqdan sonra, ermənilər Azərbaycan ərazilərində çoxlu sayda minalar basdırmışlar. Bu minalar mülki əhaliyə qarşı yönəlmiş terror formasıdır.

İqlim terroru

Bu terror növü müasir dünyada mövcud olan müharibələr zamanı xüsusilə istifadə olunan formalardan biridir.

İqlim terroruna müasir dövrdə Türkiyə Respublikasında meşələrin yandırılması kimi terror növü daxildir. Belə ki, Türkiyə Respublikasında turizmə zərbə vurmaq, türk dövlətini zəiflətmək məqsədilə həyata keçirilən bu forma, meşələrin yandırılması ana təbiətə çox böyük ziyan vurmaqdadır.

İqlim terroruna ermənilərin Azərbaycan ərazisində həyata keçirilən taxıl sahələrinin yandırılması, meşələrin yandırılması, bunun nəticəsində canlı aləmin məhv olması daxildir. İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı ermənilərin Mingəçevir su anbarını vurmağa çalışması da iqlim terroruna aid edilə bilər.

İqlim terroruna İran dövlətində Urmiya gölünün qurudulması kimi amillər də daxildir. Belə ki, Urmiya gölünün qurudulması İranda yaşayan türk xalqına qarşı həyata keçirilən terror formalarından biridir.

Nəticə

XX əsrin 90-cı illərindən başlayaraq terror təşkilatları çoxalmağa başladı. Demək olar ki, yeni terror epopeyası başladı. Əksər Asiya və Afrika ölkələrində transmilli terror təşkilatları meydana çıxdı. Bu terror təşkilatları terror həyata keçirərkən hansısa dövləti dilinə və dininə görə ayırmadılar. Demək olar ki, həm müsəlman dövlətlərində, həm də xristian dövlətlərində terror fəaliyyətləri həyata keçirildi. Bəzi dövlətlər bu terror təşkilatlarını dəstəkləməyə başladılar. Məqalədə belə terror təşkilatları barədə məlumat verilmişdir.

Məqalədə terrorizmin növləri araşdırılmış, ilk dəfə olaraq terror növləri elmi dövriyyəyə cəlb edilmişdir. Məqalədə terrorizmin əksər növləri analiz edilmiş, yeni formaları tapılmış və araşdırılmışdır.

Açar sözlər: *Terror, şiddət, qorxu, sui-qəsd, terror növləri*

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *www.tasam.org. Gamze Helvacioğlu. Terror nedir.*
2. *www.elibrary.az. Qənbərova Elnarə Şahin qızı, terror anlayışı və onun müasir növləri*
3. *www.dergipark.org.tr. Murat Şimşek. Terö-rizm: Kavramsal Bir Çalışma*

SUMMARY

İsrail Amirli

Baku State University

Terrorism and types of terrorism

Terrorism has existed among mankind since ancient times. It can be said that terrorist activities are a type of assassination. A terrorist can commit terrorist activities against any group and individual. However, there are organizations that carry out terrorist activities in front of a nation. Terrorism is mainly carried out by certain individuals prepared by certain radical groups, sometimes concerned with some ideology (this includes the terrorist incidents of people blowing themselves up in the form of live bombs). Sometimes states are also participants in these terrorist incidents. It can be said that terrorism has no homeland. Terrorism is mostly possible to prevent.

Key words: *Terror, violence, fear, conspiracy, types of terrorism.*

РЕЗЮМЕ

Исраил Амирли

Бакинский Государственный Университет

Терроризм и виды терроризма

Терроризм существует среди человечества с древнейших времен. Можно сказать, что террористическая деятельность – это разновидность

убийства. Террорист может совершать террористическую деятельность против любой группы и отдельного лица. Однако есть организации, которые осуществляют террористическую деятельность на глазах у нации. Терроризм в основном осуществляется отдельными лицами, подготовленными определенными радикальными группировками, иногда связанными с какой-либо идеологией (сюда входят террористические акты, когда люди взрывают себя в виде боевых бомб). Иногда государства также являются участниками этих террористических инцидентов. Можно сказать, что терроризм не имеет родины. Терроризм в большинстве случаев можно предотвратить.

Ключевые слова: *Террор, насилие, страх, заговор, виды терроризма.*